

NUMEROITA JA NIIDEN TAUSTAA

Seurasin tiedotusvälineistä ensimmäistä ja toista Tšetšenian sotaa (1994–1996, 1999–2000). Minusta Suomessa suhtauduttiin näihin sotiin yllättävän välinpitämättömisti. Suomen ja Venäjän välinen kauppa ja matkailu jatkuivat kuin mitään sotaa ei olisi ollutkaan.

Minäkin kävin useita kertoja Venäjällä (Pietarissa ja Moskovassa) kummankin sodan aikana. Suurin osa siellä tapaamistani ihmisistä kannatti sotaa ja suhtautui tšetšeeneihin rasistisesti. Tšetšeenit olivat monien venäläisten mukaan ”luonostaan väkivaltaista kansaa, johon ei voi luottaa ja jonka kanssa on mahdotonta tulla toimeen”.

Tein ensimmäiset aiheeseen liittyvät taideteokseni vuonna 1996. Syynä oli epämääräinen myötätuntoni tšetšeenejä kohtaan. Ja toisaalta se, että aloin nähdä Pietarissa venäläisiä, jalattomia sotaveteraaneja, jotka istuivat kadulla kännissä kerjäämässä, pahvikyltti edessään.

Ymmärtäkseni tilannetta paremmin aloin tehdä tilastovertailua muutaman eri sodan kesken. Tarkastelin Suomen käymiä sotia, USA:n sotia Irakia vastaan ja Tšetšenian sotia: mitkä olivat niiden keskinäiset erot ja yhtäläisyydet? Listasin kuolleiden määriä ja niiden suhdetta väkilukuun. Yritin näin tehdä näkyväksi sitä, miten raskas kukin sota oli osanottajamaille ollut: oliko siinä kuollut vain kymmenestuhannesosa väestöstä vai kymmenesosa vai jotain siltä väliltä?

Yritin myös eritellä siviiliuhrien määrää ja miten suuri tai pieni se eri sodissa oli verrattuna tapettujen sotilaiden määrään. Miksi? Koska siviiliuhrien määrä kertoo kunkin sodan luonteesta sodan eri osapuolien kannalta. Tämä teki vertailustani hieman epävarmaa, sillä siviiliuhrien määrää ei aina tiedetä tai siitä on suurta erimielisyyttä. Vielä heikommalla jäljllä luisteloin, kun keräsin tietoja sotien epäsuorista uhreista, eli niistä, jotka eivät kuolleet väkivaltaisesti, vaan vaikka sen vuoksi, että sota romahdutti terveydenhuollon ja puhtaan juomaveden jakelun. Sotien epäsuoria uhreja on vaikea laskea, mutta silti sitä on mielestäni tärkeää yrittää, sillä muuten sodan vaikutuksista suuri tai suurin osa jää piiloon.

Olisin voinut ottaa vertailuuni monia muitakin sotia kuin juuri nämä. Esimerkiksi Afganistanin ja Neuvostoliiton sota (1979–1989), Afganistanin ja USA:n sota (2001–2021) ja Syyrian sisällissota (2011–) sopisivat vertailuun ihan yhtä hyvin. Halusin kuitenkin rajata aineiston Suomeen, Irakiin ja Tšetšeniaan, kolmeen pieneen maahan, jotka kaikki joutuivat suorvallan hyökkäyksen kohteeksi, mutta joiden sodanjälkeiset historiat poikkeavat toisistaan suuresti.

Aiheenani ei ollut näiden sotien oikeutus tai oikeutuksen puuttuminen. Sotia käyvät oikeuttavat tekonsa monilla tavoilla. Yleistä on esimerkiksi ajatella, että puolustussota on aina oikeutettu, hyökkäyssota ei koskaan. Siksi hyökkäävä osapuoli pyrki yleensä joko teeskentelemään olevansa puolustava osapuoli — ”oikeastaan toi alotti, en mä” — tai esittää hyökkäyksensä ennaltaehkäisevänä iskuna, sotana joka oli joka tapauksessa tulossa, toisen osapuolen käytöksen vuoksi, ja siksi on hyvä ja oikein iskeä ensin. Vaikka tuppaamme pitämään puolustussotaa oikeutettuna ja hyökkäyssota epäoikeutettuna, ei ole järkevää tehdä tästä ehdotonta sääntöä. Teoriassa, jos vaikkapa maassa A on maan hallituksen aiheuttama nählänhätä, voi olla hyvä, että maa B hyökkää maahan A, kukistaakseen maan A kansalle selvästi haitallisen hallinnon. Tällaisia tilanteita voi tulla myös oikeasti. Mutta USA:n ja Venäjän hyökkäykset Irakiin ja Tšetšeniaan eivät sellaisia olleet.

Mitkä olivat tutkimusteni tulokset? Ensinnäkin se, että Irakissa ja Tšetšeniassa käydyt sodat olivat vielä raskaampia kuin Suomen käymät sodat. Väkilukuun suhteutettuna Irakin ja Tšetšenian sodissa sekä sotilaiden että siviilien kuolleisuus oli niin paljon korkeampi kuin Suomen käymissä sodissa. Ja lopputulos toinen kuin Suomen käymissä sodissa. Suomi selviytyi Sisällisodastaan mainiosti, onnistui sodan jälkeen poistamaan eri väestöryhmien keskinäiset kaunat riittävän hyvin ja kehittymään rauhalliseksi demokratiaksi ja rikkaaksi hyvinvointiyhteiskunnaksi. Toisesta maailmansodastakin Suomi selviytyi ilman vakavia vammoja: ei tullut miehityksi, eikä menettänyt itsenäisyyttään. Olisi voinut käydä ihan toisinkin. Ei käynyt, mutta se ei niinkään johtunut suomalaisesta sisusta, vaan oli monen eri tekijän onnekas summa.

Kaikki tämä on monelle meistä tuiki tuttua ja itsestäänselvää. En kuitenkaan sano näitä asioita ääneen vain levittääkseni tietoa ja mielipiteitä, vaan myös itseni vuoksi. Vaikka jo tietäisin kaiken tämän — ja enemmänkin — on minusta silti hyvä tulla yhä uudestaan näiden numeroiden äärelle ja miettiä mitä voin tehdä, että tulevaisuuden numerot olisivat toisenlaisia. Toivon että nämä numerot eivät etäännyttä sinua toisten kärsimyksestä, eivät abstrahoi sitä, vaan painvastoin tuovat sitä lähelle ja vahvistavat taipumustasi myötätuntoon.

SUOMI

SISÄLLISSOTA (27.1.1918–15.5.1918)

Suomessa käytiin vuonna 1918 sisällissota. Sodan syy oli erivätät näkyemukset vastikään itsenäistyneen Suomen tulevaisuudesta. Ja ennen kaikkea eri väestöryhmien keskinäinen epäluottamus, pelko ja harhaluulot.

Sisällissodassa tapettiin 36 640 suomalaista, 450–500 saksalaista ja 2 200 – 2 700 venäläistä.

Tapetuista suomalaisista 9 403 kuoli taisteluissa, 9 720 teloitettiin tai murhattiin, 13 446 kuoli vankileireillä, 613 niiltä vapauduttuaan, 2 193 katosi ja 1 265 surmattiin muilla tavoin.¹

Sisällissodassa tapettiin 1,17 % Suomen väestöstä. (Vuoden 1917 lopussa Suomen väkiluku oli ollut 3 134 300.)²

Tapetuista vain vähemmistö oli sotilaita ja sodan uhreista vain neljäsosa kuoli taisteluissa. Suurin osa kuoli jossain muualla: he nääntyivät vankileireillä tai heidän teloitettiin tai murhattiin.

Suurin osa toisen maailmansodan jälkeisistä sodista muistuttaa tässä mielessä enemmän Suomen sisällissotaa kuin Suomen osuutta Toiseen maailmansotaan. Valtaosassa vuoden 1945

jälkeen käydyistä sodista on kuolto pääosin muualla kuin taisteluissa ja suurin osa kuolleista on jotain muuta kuin sotilaita: aseellisia tai aseettomia siviilejä.

TALVISOTA, JATKOSOTA JA LAPIN SOTA (1939–1945)³

Suomi vs. Neuvostoliitto. Suomi vs. Saksa.

Suomi osallistui Toiseen maailmansotaan käymällä kolme omaa sotaansa, ensin kaksi Saksan liittolaisena Neuvostoliittoa vastaan ja sitten vielä yhden Saksaa vastaan.

Kun Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen vuonna 1939, alkoi Talvisota. Suomi hävisi sodan, mutta saavutti torjuntavoiton, eli säilytti itsenäisyytensä, vaikka menettikin joitakin alueitaan Neuvostoliitolle. Jatkosota alkoi vuonna 1941, kun Suomi hyökkäsi Neuvostoliittoon, Saksan liittolaisena, saadakseen takaisin menettämänsä alueet ja ehkä jopa laajentukseen. Suomi hävisi, menetti lisää alueita, mutta säilytti edelleen itsenäisyytensä. Hävittyään Jatkosodan, Suomen oli Neuvostoliiton vaatimuksesta ajettava saksalaiset, entiset liittolaisensa, pois Suomesta. Saksalaiset vetäytyivät taistellen ja tuhoten. Se oli Lapin sota.

TALVISOTA (30.11.1939–13.3.1940): 25 904 suomalaista sotilasta tapettiin tai katosi. 957 siviiliä tapettiin. 126 875 Neuvostoliiton sotilasta tapettiin tai katosi. JATKOSOTA (25.6.1941–19.9.1944): 63 204 suomalaista sotilasta tapettiin tai katosi. 1 129 suomalaista siviiliä tapettiin. 201 000 Neuvostoliiton sotilasta tapettiin tai katosi. 4 000 – 7 000 venäläistä siviiliä tapettiin. LAPIN SOTA (15.9.1944–27.4.1945): 1 038 suomalaista sotilasta tapettiin tai katosi. Noin 1 000 saksalaista sotilasta tapettiin.

KUOLLEET

Näissä sodissa tapettiin yhteensä 92 232 suomalaista, joista siviilejä 2 086. Toisin sanoen: **2,5 % Suomen väestöstä tapettiin**, sillä vuonna 1939 Suomen väkiluku oli ollut 3 699 700.

Suomalaiset tappoivat näissä sodissa 328 000 venäläistä sotilasta, 4 000 – 7 000 venäläistä siviiliä ja 1 000 saksalaista sotilasta. Näissä sodissa **tapettiin 0,17 % Neuvostoliiton väestöstä**, sillä vuonna 1941 sen väkiluku oli ollut 196 716 000.

IRAK

PERSIANLAHDEN SOTA (2.8.1990–17.1.1991)
Irak vs. USA ja USA:n liittolaiset.

Irak miehitti naapurimaansa Kuwaitin vuonna 1990. USA vastasi tähän aloittamalla Persianlahden sodan, eli hyökkäämällä liittolaistensa kanssa Irakiin.

Persianlahden sodassa USA:n sotilaita tapettiin 294. Tapettujen irakilaissotilaiden määrä oli 20 000 ja 105 000 vällillä. Siviiliuhrien määrä oli 100 000 ja 200 000 vällillä.⁴

PERSIANLAHDEN SODAN JA IRAKIN SODAN VÄLILLÄ VOIMASSAOLLEET TALOUSPAKOTTEET (1990–2003)

USA voitti Persianlahden sodan, mutta miehitti vain osan maasta ja vetäytyi sieltä nopeasti. USA toivoi, että irakilaiset olisivat itse syösseet itsevaltaisen johtajansa, Saddam Husseinin, vallasta, mutta toisin kävi: Hussein jäi valtaan.

Sodan alkaessa vuonna 1990 Yhdistyneiden Kansakuntien Turvallisuusneuvosto oli asettanut Irakin kauppasaartoon. Alun perin pakotteita perusteltiin sillä, että Husseinin Irak pitää karkottaa vetäytymään Kuwaitista, mutta kun Irakin joukot karkotettiin sieltä heti Persianlahden sodan alussa, jäivät pakotteet silti voimaan ja ne pysyivät voimassa myös sodan jälkeen. Pakotteet olivat voimassa aina seuraavan sodan loppumiseen asti, eli kaiken kaikkiaan kolmetoista vuotta (6.8.1990–22.5.2003). Niitä tosin säädettiin vuosien varrella siirtymällä yleisistä, lähes kaiken kaupankäynnin kieltävistä pakotteista täsmäpakotteisiin. Kuwaitin vapauttamisen jälkeen pakotteet oikeutettiin sanomalla, että niillä yritetään vähentää Husseinin valtaa, painostaa Irakia maksamaan sotakorvauksia ja estää Irakia kehittämästä joukkotuhoaseita. Pakotteet eivät kuitenkaan heikentäneet Husseinin asemaa, vaan aiheuttivat vain köyhyyttä ja kärsimystä Irakin kansalaisille. Irak maksoi sotakorvaukset⁵, eikä kehittänyt joukkotuhoaseita, mutta on vaikea sanoa vaikuttivatko pakotteet tähän kehityskulkuun lainkaan.

Varmaa on, että talouspakotteet lisäsivät kuolleisuutta Irakissa, mutta kiistaa on siitä, että miten paljon? Kuolliko pakotteiden vuoksi 100 000 irakilaista vai puoltoista miljoonaa vai jotain siltä väliltä?

Pakotteiden Irakin kansalle aiheuttamia vahinkoja on ollut vaikea arvioida ja todistaa. Kun esimerkiksi on tutkittu, nousiko lapsikuolleisuus Irakissa sotien ja pakotteiden aikana vai ei, on päädytty jopa keskenään aivan vastakkaisiin tuloksiin. Esimerkki 1: Ramsey Clark, USA:n entinen oikeusministeri, väitti pakotteiden aiheuttaneen puolentoista miljoonan irakilaisen kuoleman jo vuoteen 1996 mennessä: ”former US Attorney General combine to call our attention to a genocidal policy that has taken the lives of over 500,000 Iraqi children in recent years, and threatens the future of millions more.”⁶ Esimerkki 2: Naira A. Awqati, M. M. Ali, N. J. Al-Ward, et al. (2009): ”in Iraq, under-five mortality rate decreased from 87.8 per 1,000 live births in the second half of the seventies to 58.9 per 1,000 live births in the second half of the eighties, then increased again in the first and second halves of the nineties to (91.0 and 121.7 per 1,000 live births, respectively),”.⁷ Esimerkki 3: Richard Garfield (1999): ”The figure of 106 106 excess deaths [...] from 1990 through the first quarter of 1998 is intended to be a best conservative estimate of excess mortality among under five-year-olds. Excess deaths are not the only important

impact on health and welfare of the population. Prior to 1990 death came to about one in every twenty Iraqis under age five. During the 1990s about one additional Iraqi out of twenty born died before reaching age five.”⁸

Esimerkki 4: Tim Dyson, Valeria Cetorelli (2017): ”there was no major rise in child mortality in Iraq after 1990 and during the period of the sanctions. Conversely, there was no major improvement in child mortality after the downfall of Saddam Hussein.”⁹

Uudemmat tutkimukset, joissa todetaan, ettei lapsikuolleisuus oikeasti juurikaan noussut, ovat ilmeisesti osittain oikeassa, sillä ne onnistuvat korjaamaan joitakin aiempien tutkimusten virheitä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että pakotteet olisivat olleet irakilaisille harmittomia ja Husseinin vastustajille hyödyllisiä, sillä kiistatonta on, että pakotteet luhistivat Irakin talouden, lisäsivät köyhyyttä ja heikensivät irakilaisten terveyttä. Lisäksi on syytä huomata, että lapsikuolleisuuden muutosta voi mitata monella tavalla. Joissakin vertailuissa, muun muassa UNICEFin julkaisemissa, on oletettu, että ilman sotia ja pakotteita lapsikuolleisuus olisi jatkanut laskuaan samaan tapaan kuin se oli 1980-luvulla laskenut. UNICEFin mukaan sodat ja pakotteet siis estivät myönteisen kehityksen, ja lapsikuolleisuuden lisäystä ei pidä verrata vain siihen mikä se oli vuonna 1990, kun sota alkoi, vaan siihen mitä se olisi voinut olla kymmenen vuotta myöhemmin, jos myönteinen kehitys olisi saanut jatkaa.

Myös arviot pakotteiden vuoksi kuolleiden kokonaismäärästä — kaikenikäisten irakilaisten, ei ainoastaan alle 5-vuotiaiden lasten — vaihtelevat, mutta eivät niin suuresti kuin lapsikuolleisuuden kohdalla. Tottuus lienee ääripäiden välissä: sodan aiheuttama infrastruktuurin ja terveydenhoidon romahdus lisäsivät kuolleisuutta Irakissa merkittävästi. Pakotteet pahensivat tilannetta romuttamalla Irakin talouden, estämällä lääkkeiden saantia ja pysäyttämällä terveydenhoidon kehityksen.¹⁰ Pakotteiden aikana, kahden sodan välisenä aikana irakilaisten kuolleisuus joka tapauksessa lisääntyi merkittävästi, ja oli oikea luku sitten 100 000 tai 1,5 miljoonaa tai jotain niiden väliltä, on se pienimmilläänkin suurempi kuin pakotteita edeltäneen sodan taistelussa kuolleiden irakilaissotilaiden määrä. Pakotteet olivat tappavammat kuin niitä edeltänyt sota.

IRAKIN SOTA (20.3.2003–18.12.2011) JA SEN JÄLKEISET VÄKIVALTAISUUDET (2011–2017–)¹¹

USA hyökkäsi Irakiin uudestaan vuonna 2003. Sotaa perusteltiin kolmella väitteellä. USA väitti Irakin kehittävän joukkotuhoaseita ja olevan siksi vaarallinen koko maailmalle. USA väitti Irakin olevan kansainvälisen terrorismin tukikohta ja rahoittaja. USA väitti myös, että sota on tarpeen Irakin kansan vapauttamiseksi.¹²

USA voitti sodan ja miehitti Irakin ja pyrki rauhoittamaan ja ”demokratisoimaan” maan, mutta epäonnistui. Irakilaiset taistelivat sekä keskenään että USA:n miehitysjoukkoja vastaan. Lopulta USA lopetti omat sotatoimensa ja veti joukkonsa Irakista 18.12.2011.

Sodan perustelut osoittautuivat valheiksi ja erehdyksiksi. Irakilla ei ollut joukkotuhoaseita, eikä se yrittänyt niitä kehittää. Irak ei ollut niin sanoton terrorismin keskus. Eikä Irakin kansa kannattanut USA:n hyökkäystä maahan ja maan miehittämistä — ei maan vapauttamisen nimissä tai muutenkaan.

Irakin sodassa ja sitä seuranneen miehityksen aikana (2003–2011) Irakissa tapettiin 4 418 USA:n sotilasta ja 13 siviiliä (USA:n Puolustusministeriön työntekijä).^{13 14}

Arviot sodassa tapettujen irakilaissotilaiden ja irakilaistaistelujoiden määrästä vaihtelevat 34 000 ja 72 000 vällillä.¹⁵

Kun USA oli vuonna 2011 vetäytynyt Irakista, väkivaltaisuuDET Irakissa jatkuivat. Sodan ja sen jälkeisten rauhattomuuksien siviiliuhreista on monenlaisia arvioita. Joissakin menetelmänä on kirjaimeellisesti laskea tapetut yksitellen. Iraq Body Countin arvio on tätä lajia. Heidän mukaansa sodan aikana ja sen jälkeen, maaliskuusta 2003 helmikuuhun 2017 tapettujen irakilaissiviilien määrä on 186 736 ja 210 090 vällillä.¹⁶ Brownin yliopiston Watson-instituutin kirjanpidon mukaan Irakin sodan ja miehityksen aikana ja jälkeen tapettujen irakilaissiviilien määrä on 275 000 ja 306 000 vällillä.¹⁷

Joissakin muissa tutkimuksessa on tilastoitu kokonaiskuolleisuuden nousua, jolloin mukaan tulevat muutkin kuin väkivaltaisesti kuolleet. Ei-väkivaltaiset kuolintapaukset eivät tietenkään automaattisesti ole sotien uhreja, mutta sota aiheutti terveydenhoido9n romahduksen, saastutti ympäristöä, pilasi juomavesiä ja niin edelleen, ja täten lisäsi yleistä kuolleisuutta. Jos kuolleisuus on noussut sota edeltävästä ajasta, lienee järkevää olettaa nousun johtuvan nimenomaan sodasta — joko suoraan tai epäsuorasti, kun muita isoja syitä ei ole tiedossa. Gilbert Burnham et al. (2006): ”We estimate that as of July, 2006, there have been 654 965 (392 979 – 942 636) excess Iraqi deaths as a consequence of the war, which corresponds to 2,5% of the population in the study area.”¹⁸

Eräässä tutkimuksessa arvioitiin, että sodan ja sen jälkeisen ajan kuolemantapauksista 60 % oli väkivaltaisia ja 40 % muita. Amy Hagopian et al (2013): ”We estimate that more than 60% of excess deaths were directly attributable to violence, with the rest associated with the collapse of infrastructure and other indirect, but war-related, causes.”¹⁹

KUOLLEET

USA:n tappiot Irakissa (1990–2011) olivat kaiken kaikkiaan: 4 786 kuollutta sotilasta, 13 kuollutta siviiliä.

Se oli **0,0016 % USA:n väestöstä**, sillä vuonna 2003 USA:n väkiluku oli 291 049 000.²⁰

Irakilaisten tappiot samana aikana olivat: 54 000 – 177 000 kuollutta sotilasta. 287 000 – 1 143 000 kuollutta siviiliä. 100 000 — 1 500 000 talouspakotteiden vuoksi kuollutta siviiliä. ...eli yhteensä 441 000 – 2 820 000 sodan vuoksi kuollutta. Se on **vähintään 1,7 % korkeintaan 11 % Irakin väestöstä**, sillä vuonna 2003 Irakin väkiluku oli noin 26 miljoonaa (25 645 000).²¹

TŠETŠENIA

ENSIMMÄINEN TŠETŠENIAN SOTA (11.12.1994–31.8.1996)

TOINEN TŠETŠENIAN SOTA (7.8.1999–30.4.2000)
Sotien jälkeen aktiivista kapinointia vuoteen 1999 ja pienimuotoisempaa tšetšeenikapinointia vuoteen 2017.
Tšetšenia vs. Venäjä.

Kun Neuvostoliitto hajosi vuonna 1991, Tšetšenia julistautui itsenäiseksi. Venäjä julisti vuonna 1994 Tšetšenialle sodan, tarkoituksenaan palauttaa se osaksi Venäjää. Venäjän hävisi sodan.

Venäjä hyökkäsi Tšetšeniaan uudestaan vuonna 1999. Sen sodan Venäjä voitti, asetti nukkehallitsijan johtamaan Tšetšeniaa ja palautti maan jälleen Venäjän federaation osaksi.

KUOLLEET

ENSIMMÄINEN TŠETŠENIAN SOTA
Tšetšeenisotilaita ja -taistelijoita tapettiin 4 000.²² Venäläisiä sotilaita tapettiin 11 000.²³ Siviilejä Tšetšeniassa tapettiin 50 000 – 100 000.²⁴

TOINEN TŠETŠENIAN SOTA
Tšetšeenisotilaita tai -taistelijoita tapettiin 3 000.²⁵ Venäläisiä sotilaita tapettiin 11 000.²⁶ Siviilejä Tšetšeniassa tapettiin 30 000 – 80 000.²⁷

Yhteensä näissä sodissa tapettiin 66 000 – 200 000 Tšetšenian asukasta, lähinnä siviilejä.

On epäselvää, mikä Tšetšenian väkiluku oli ennen sotia. Vuoden 1989 väestönlaskennassa Tšetšenia-Ingušian väkiluku oli 1 277 000.²⁸ Kun siitä vähennetään Ingušian osuus ja oletetaan, että Tšetšenian väestönkasvu jatkui edellisten vuosien malliin vuonna 1994 alkaneeseen sotaan asti, niin voidaan varmuudella sanoa, että vuonna 1994 maan väkiluku jossain 1 ja 1,3 miljoonan välillä.²⁹

Sotien jälkeen, vuonna 2002, koko Venäjällä tehtiin väestölaskenta, jossa Tšetšenian väkiluvuksi kirjattiin 1 088 816. Venäläinen ihmisoikeusjärjestö Memorial³⁰ piti tulosta virheellisenä ja arvioi, että maan todellinen väkiluku silloin, sotien jälkeen, oli enää 700 000.³¹

Tšetšenian menetyksiä on vielä vaikeampi laskea kuin Irakin, sillä numerotiedot ovat ristiriitaisempia. Yllämainittujen lukujen perusteella voi kuitenkin varmuudella todeta, että **näissä sodissa 5–20 % Tšetšenian väestöstä tapettiin** ja tapetut olivat lähinnä siviilejä.

Venäjän väkiluku vuonna 1995 oli 148 miljoonaa.³² Venäläisiä sotilaita **näissä sodissa tapettiin** 28 000 – 32 000. Se oli **0,02 % Venäjän väestöstä**.

Tšetšenian tulevaisuus on edelleen auki. Onnistuiko Vladimir Putinin johtama Venäjä sulattamaan Tšetšenian osaksi Venäjää vai ei? Tällä hetkellä näyttää, että kyllä, sillä Tšetšeniassa ei ole pitkään aikaan ollut kapinointia ja maata hallitsevan Putinin vasallin asema vaikuttaa vahvalta. Myös maan väestö on osittain vaihtunut: sodissa kuoli paljon Tšetšeenejä, vielä useampi lähti maanpakoon, joko naapurimaihin tai kauas pois, ja vastaavasti venäjänkielistä ja -mielistä väestöä on muuttanut ainakin jonkin verran tilalle. Onko venäläistämminen onnistunut niin hyvin, että paluuta ei enää ole? Vai voiko Tšetšenia vielä nousta haudasta, valtiona, kulttuurina ja identiteettinä? Venäjä on luonut vasallivaltion, joka ei perustu kansalaisten identiteettiin, kieleen ja kulttuuriin, vaan siellä valtaa pitävän joukkoin omaneduntavoittelun ja väkivaltaan. Se voi tietysti kääntyä isäntäänsä vastaan³³ tai romahtaa, kuten muutkin hirruhallinnot, mutta voiko sen jälkeen vielä uusi kansallistunne nostaa Tšetšeniassa päätään?

Tšetšenian sodat ja kamppailu Venäjää vastaan muistuttaa monella tapaa Ukrainan kamppailua. Venäjä ei tunnusta kummankaan maan oikeutta itsenäisyyteen, eikä kummankaan kansan identiteettiä: Putinin Venäjälle sekä tšetšeenit että ukrainalaiset ovat venäläisiä, vaikka eivät sitä itse ymmärtäisi tai hyväksyisi.³⁴ Lisäksi Venäjä käyttää Ukrainassa sodankäyntitapaa, jonka se kehitti Tšetšeniassa. Se perustuu vastustajan hallitsemien alueiden silmittömään tuhoamiseen tykistöllä ja ilmahyökkäyksillä, siviiliuhreista piittaamatta.³⁵

Tällä hetkellä, keväällä 2024, ei näytä todennäköiseltä, että Venäjä pystyisi sodalla nujertamaan Ukrainaa, valloittamisesta puhumattakaan. Ukrainaa ajatellessa ja Ukrainaa auttaessa on hyvä muistaa myös Tšetšeniaa, maata ja kansaa jonka Venäjä nielaisi. Ja muistaa myös, että Putinin Venäjä tuskin olisi koskaan hyökännyt Ukrainaan, ellei sillä olisi Tšetšenian sotien perusteella sellainen kokemus, että ”kyllähän tämä toimii, näin voi tehdä, mitään merkittävää kansainvälistä vastareaktiota ei tule, ja hyvinkin uppinskainen kansa voidaan väkivallalla ei ainoastaan alistaa vain myös sulattaa hyökkääjään”.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Suomen sisällissota oli aikaansa edellä: useimmat tapetuista eivät olleet sotilaita, vaan jotain muuta.

Tšetšenialle kävi näissä sodissa huonommin kuin Suomelle ja Irakille: kuolleiden määrä väkilukuun nähden oli Tšetšenian sodissa suurin ja sodan lopputuloksena koko maa katosi.

Venäjä hyökkäsi Ukrainaan, vuonna 2014 ja 2022–, Irakin ja Tšetšenian sotien rohkaisemana.

- ¹ Valtioneuvoston kanslia. Vuoden 1918 sodan sotaturmat kuolintavan ja osapuolen mukaan (Suomen sotaturmat 1914–1922). Haettu 11.3.2024: <https://web.archive.org/web/20150310022523/http://vesta.narc.fi/cgi-bin/db2www/sotasurmaetusivu/stat2>. Jari Eerola, Jouni Eerola. 1998. *Henkilötappiot Suomen sisällissodassa 1918*. Turenki: Jaarli.
- ² Tilastokeskus: Vuosisadan vertailut. Haettu 11.3.2024: <https://www.stat.fi/tup/satavuotias-suomi/vuosisadan-vertailut.html> / https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vaerak/statfin_vaerak_pxt_11rb.px/.
- ³ Lähteet: Sampo Ahto. *Aseveljet vastakkain – Lapin sota 1944–1945*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1980. E. M. Andreev et al. *Naselenie Sovetskogo Soiuz 1922–1991*. Moscow: Nauka, 1993. G. F. Krivošev. *Soviet Casualties and Combat Losses in the Twentieth Century*. Lontoo: Greenhill Books, 1997. Jari Leskinen & Antti Juutilainen. *Jatkosodan pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY, 2005. Tilastokeskus: Suomi lukuina – väkiluvun kehitys. Haettu 11.3.2024: www.stat.fi/static/media/uploads/tup/suoluk/suomilukuina_tau_vrm015.xlsx.
- ⁴ Eric Hooglund "The Other Face of War," Middle East Report 171 (July/August 1991). Haettu 11.3.2024: <https://merip.org/1991/07/the-other-face-of-war/>. Frontline: How many Iraqis died? Haettu 11.3.2024: <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/gulf/appendix/death.html>.
- ⁵ Dilan Sirwan, RUDAW. "Iraq completes fifty-two billion dollar reparations to Kuwait". 22.12.2021. Haettu 11.3.2024: <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/221220211>. YK. "The Human Rights Impact of Economic Sanctions on Iraq. Background Paper prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights for the meeting of the Executive Committee on Humanitarian Affairs 5 September 2000". Haettu 11.3.2024: <http://www.casi.org.uk/info/undocs/sanct31.pdf>.
- ⁶ Ramsey Clark & Food and Agriculture Organization of the United Nations. (1996). *The Children are dying: The impact of sanctions on Iraq*. New York: World View Forum. Haettu 11.3.2024: <https://searchworks.stanford.edu/view/5718255>.
- ⁷ Naira A. Awqati, M. M. Ali, N. J. Al-Ward, et al. "Causes and differentials of childhood mortality in Iraq". BMC Pediatrics 9, 40 (2009). Haettu 11.3.2024: <https://doi.org/10.1186/1471-2431-9-40>. Käyttämäni lainaus on sivuilta 4-5.
- ⁸ Richard Garfield. *Morbidity and mortality among iraqi children from 1990 through 1998: assessing the impact of the Gulf war and economic sanctions*. 1999. <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/A2E2603E5DC88A4685256825005F211D-garfie17.pdf>. Käyttämäni lainaus on sivulta 34.
- ⁹ Tim Dyson, Valeria Cetorelli: "Changing views on child mortality and economic sanctions in Iraq: a history of lies, damned lies and statistics". BMJ Global Health 2017;2:e000311. Haettu 11.3.2024: <https://gh.bmj.com/content/bmjgh/2/2/e000311.full.pdf>. Käyttämäni lainaus on sivulta 5.
- ¹⁰ Matt Welch. "The Truth About Sanctions Against Iraq". *Policy: A Journal of Public Policy and Ideas*, Vol. 18, No. 2, Winter 2002: 8-12. Haettu 11.3.2024: <https://search.informit.org/doi/10.3316/agispt.20023603> & <https://www.cis.org.au/wp-content/uploads/2015/04/images/stories/policy-magazine/2002-winter/2002-18-2-matt-welch.pdf>.
- ¹¹ Carl Conetta. "The Wages of War: Iraqi Combatant and Noncombatant Fatalities in the 2003 Conflict". 20.10.2003. Haettu 11.3.2024: <https://www.comw.org/pda/0310rm8.html>. Zainab Saleh. "The Human Cost of U.S. Interventions in Iraq: A History From the 1960s Through the Post-9/11 Wars". 13.10.2020. Haettu 11.3.2024: <https://watson.brown.edu/costsofwar/papers/2020/IraqHistory>.
- ¹² White House Press Office / George W. Bush. "President Discusses Beginning of Operation Iraqi Freedom". 2003. Haettu 11.3.2024: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030322.html>.
- ¹³ United States Ministry of Defense. Haettu 11.3.2024: <https://www.defense.gov/casualty.pdf>.
- ¹⁴ iCasualties.org. Haettu 11.3.2024: <http://icasualties.org/>.
- ¹⁵ Carl Conetta. "The Wages of War: Iraqi Combatant and Noncombatant Fatalities in the 2003 Conflict". 20.10.2003. Haettu 11.3.2024: <https://www.comw.org/pda/0310rm8.html>. Zainab Saleh. "The Human Cost of U.S. Interventions in Iraq: A History From the 1960s Through the Post-9/11 Wars". 13.10.2020. Haettu 11.3.2024: <https://watson.brown.edu/costsofwar/papers/2020/IraqHistory>.
- ¹⁶ Iraqi Body Count: "Documented civilian deaths from violence". Haettu 11.3.2024. <https://www.iraqbodycount.org/database/>.
- ¹⁷ Watson Institute, International & Public Affairs, Brown University: Iraqi Civilian Death (updated in December 2022). Haettu 11.3.2024: <https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/human/civilians/iraqi>.
- ¹⁸ Gilbert Burnham, Riyadh Lafta, Shannon Doocy, Les Roberts. 2006. "Mortality after the 2003 invasion of Iraq: a cross-sectional cluster sample survey". *The Lancet*. 368 (9545): 1421–1428. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(06\)69491-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(06)69491-9).
- ¹⁹ Amy Hagopian, Abraham D. Flaxman, Tim K. Takaro, Esa AI Shatari, Julie Rajaratnam, et al. 2013. Mortality in Iraq Associated with the 2003–2011 War and Occupation: Findings from a National Cluster Sample Survey by the University Collaborative Iraq Mortality Study. *PLOS Medicine* 10(10): e1001533. Haettu 11.3.2024: <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001533>, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-24547256>.
- ²⁰ United States Census Bureau. Statistical Abstract of the United States 2004-2005. Haettu 11.3.2024: <https://www.census.gov/library/publications/2004/compendia/statab/124ed.html>.
- ²¹ United Nations. World Population Prospects 2019, Volume I: Comprehensive Tables, sivu 92. Haettu 11.3.2024: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Volume-I_Comprehensive-Tables.pdf.
- ²² Christoph Zurcher. *The Post-Soviet Wars: Rebellion, Ethnic Conflict, and Nationhood in the Caucasus*. New York University Press, 2007. Sivulla 100, Zurcherin arvio 1. Tšetšeniän sodassa kuolleiden tšetšeenisotilaiden / taisteloiden määrästä: 4000. Tony Woodin arvio on sama, kirjassaan *Chechnya: The case for independence* (Verso, 2007) sivulla 75.
- ²³ Arviot ensimmäisessä Tšetšeniän sodassa kuolleiden venäläisten sotilaiden määrästä vaihtelevat suuresti. Venäjän armeijan ilmoittamat viralliset luvut ovat 3826 kaatunutta ja 1906 kadonnutta (yhteensä 5732). Lähde: Mosnews.com: MN-Files. The War in Chechnya. 10.4.2026. Haettu 11.3.2024: <https://web.archive.org/web/20230404225144/https://www.mosnews.com/mn-files/chechnya.shtml> Kansalaisjärjestö Sotilaiden äidit / Союз комитетов солдатских матерей России / Union of the Committees of Soldiers' Mothers of Russia on kuitenkin arvioinut, että todellinen luku on noin 14000. Lähteet: Memorial. "Первая чеченская война - 20 лет назад / The First Chechen War - 20 years ago". 2014. Haettu 10.3.2023: <http://myshelepiha.ru/first-chechen-war-20-years-ago>. The Jamestown Foundation: "Casualty Figures". North Caucasus Weekly Volume: 4 Issue: 5. By: Hassan Abbas. Haettu 11.3.2024: <https://jamestown.org/program/casualty-figures-2/>.
- ²⁴ Christoph Zurcher. *The Post-Soviet Wars: Rebellion, Ethnic Wars, and Nationhood in the Caucasus*. New York University Press, 2007. Siviiliuhrien määrästä 1. Tšetšeniän sodassa, sivulla 100: "Chechen sources put the number at 100,000. [...] The Moscow human rights organization Memorial, whose activists documented casualties throughout the war, put the number at 50,000."
- ²⁵ Christoph Zurcher. *The Post-Soviet Wars: Rebellion, Ethnic Wars, and Nationhood in the Caucasus*. New York University Press, 2007. Zurcherin arvio kaatuneiden tšetšeenisotilaiden / taisteloiden määrästä 2. Tšetšeniän sodassa: 3 000.
- ²⁶ Venäjän tappioista Toisessa Tšetšeniän sodassa on eri näkemyksiä. Venäjän Puolustusministeriön mukaan vain 4 572 venäläistä sotilasta kuoli sodassa, 1999–2002, mutta Sotilaiden äidit -järjestö kiistää tuon ja väittää, että todellinen kuolleiden määrä on noin 11 000. Lähde: CASUALTY FIGURES, Center for Defense Information, 20.2.2003 / Chechnya Weekly, Volume 4, Issue 5. Haettu 11.3.2024: <https://web.archive.org/web/20030421180611/http://www.cdi.org/russia/245-14.cfm>.
- ²⁷ Sarah Reinke. "Schleichender Völkermord in Tschetschenien. Verschwindenlassen – ethnische Verfolgung in Russland – Scheitern der internationalen Politik". *Gesellschaft für bedrohte Völker*, 2005, page 8. Haettu 11.3.2024: https://web.archive.org/web/20140812015310/http://www.gfbv.de/show_file.php?type=report&property=download&id=15.
- ²⁸ Radio Free Europe. 15.11.2023. "Reported Population Growth In Chechnya Open To Question". Haettu 11.3.2024: <https://www.rferl.org/a/caucasus-demographics-chechnya-russia-census/25169742.html>.
- ²⁹ Mark Kramer. "The Perils of Counterinsurgency: Russia's War in Chechnya". *International Security* 2005; 29 (3): 5–63. Haettu 11.3.2024: <https://doi.org/10.1162/0162288043467450> / https://www.researchgate.net/publication/249564699_The_Perils_of_Counterinsurgency_Russia's_War_in_Chechnya.
- ³⁰ Memorial (The international historical, educational, charitable and human rights society), kotisivu. Haettu 11.3.2024: <https://www.memo.ru/en-us/> & <https://memohrc.org/en>.
- ³¹ Reliefweb. 24.10.2002. "Experts query accuracy of census results for Chechnya". Haettu 11.3.2024: <https://reliefweb.int/report/russian-federation/experts-query-accuracy-census-results-chechnya>. Radio Free Europe. 24.10.2002. "Caucasus Report: October 24, 2002". Haettu 11.3.2024: <https://www.rferl.org/a/1341877.html>.
- ³² Venäjän väkiluku 1995 oli 148 189 000. United Nations Department of Economic and Social Affairs/Population Division. *World Population Prospects: The 2004 Revision, Volume II: Sex and Age Distribution of the World Population*. Haettu 11.3.2024: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/files/documents/2020/Jan/un_2004_world_population_prospects-2004_revision_volume-ii.pdf. Venäjän väestökehitys löytyy sivulta 726.
- ³³ Tony Wood & Philippe Alcoy. "The Crushing of Chechnya's Aspirations for Independence: An Interview with Tony Wood". *Left Voice*, 30.10.2020. Haettu 11.3.2024: <https://www.leftvoice.org/the-crushing-of-chechnyas-aspirations-for-independence-an-interview-with-tony-wood/>.
- ³⁴ Greg Myre. "Russia's wars in Chechnya offer a grim warning of what could be in Ukraine". 12.3.2022. National Public Radio (npr). Haettu 11.3.2024: <https://www.npr.org/2022/03/12/1085861999/russias-wars-in-chechnya-offer-a-grim-warning-of-what-could-be-in-ukraine>.
- ³⁵ Finn Archer. "The First Chechen War: A Blueprint for Destruction". *Arcadia*, 7.8.2022. Haettu 11.3.2024: <https://www.byarcadia.org/post/the-first-chechen-war-a-blueprint-for-destruction>

